

Osmanlı mimarı Ermeni Balyan ailesine anıt mezar

İstanbul'a karakterini kazandıran en önemli yapılara imza atan Balyan ailesi, ilk kez bir anıt mezara kavuşuyor. Peki kimdir Balyanlar? Balyanlar hangi yapılara imza attı?

03 Eki 2016 11:03

DUVAR - Osmanlı İmparatorluğu'nun son, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarının tanığı Dolmabahçe Sarayı, zarafetiyle büyüleyen Ortaköy Camii, Beyazıt'taki Yangın Kulesi, hâlâ hizmet veren Selimiye Kışlası ve daha niceleri...

İstanbul'a karakterini kazandıran en önemli yapılar arasında yer alan bu binaların mimarı olan Balyan ailesi ilk kez bir anıt mezara kavuşuyor.

İŞTE BALYAN AİLESİNİN HİKAYESİ...

Üsküdar'da Bağlarbaşı'ndaki yol inşaatı ve yoğun araç trafiği arasında kalmış, yanından gelip geçenlerin bile fark etmediği Ermeni Mezarlığı'nda gömülü aile fertleri için bu anıt mezar belki de Balyanların İstanbul'unun daha iyi görülmesine de bir vesile olacak.

Zira Kayserili oldukları görmezden gelinerek, Osmanlı Sarayı'nın hizmetinde, İmparatorluğun batılılaşma hamlelerini İstanbul'un silüetinde ete kemiğe büründüren bir aile olduğu arka plana atılarak, onlara "İtalyan Balyanı" ailesi denilen zamanların üzerinden pek uzun zaman geçmedi.

Dolmabahçe Sarayı'nı gezdiren turist rehberlerinin "kâh bilmediklerinden kâh kasten değiştirdikleri" bu isim şimdi İstanbul'un orta yerinde bir anıt mezarda yaşayacak.

Projenin somut olarak hayata geçirilmesi için çalışan tasarımcı ve mimarların emeğe elbette büyük. Ancak 1900'lü yılların başlarına kadar çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere 150 civarında esere imza atmış bu ailenin bir anıt mezara kavuşmasına ön ayak olan kişi, aynı zamanda projenin sponsoru Hraç ve Hagop Kırmızıyan kardeşler.

6 metreye 6 metre genişliğindeki bu küçük ama görkemli anıt mezarın önünde anlatıyor Hraç Kırmızıyan anlatıyor bu hikayeyi:

"Benim annem babamın gençlikleri Üsküdar'da geçmiş, burada tanışmışlar. Babam Romanya'ya gitmiş 20 yaşında. Arkasından da annem gitmiş. Biz orada doğduk. Gerek annem ve babam tarafından Üsküdarlı olduğu için burayla bağımız hiç kopmadı.

Garabet Balyan'ın Kartal'da inşaat sahasında bulunan mezartaşı

"Her sene bu mezarlığa şurada yatan teyzemi ziyarete gelirdim. Baylanların olduğu yere akardım. İçim sızlardı. Hakikaten bu ailenin yapmış oldukları, İstanbul'a verdikleri eserlere nispeten hiç layık değildi onlar için burası. Sonunda 2-3 sene evvel bir kırılma noktası oldu. Yetkililerle irtibata geçmeye başladık."

Mezarın eski hali.

ANIT MEZARIN TASARIMINI KİM YAPTI?

İrtibata geçilenlerin bir kısmı da Ermeni Mimar ve Mühendisler Derneği (Haycar) üyesi mimar ve mühendisler. Bu derneğin kurucularından inşaat mühendisi Nazaret Binatlı projenin nasıl adım adım, nasıl bin bir emekle hayata geçirildiğini anlatıyor.

Bir de bu anıt mezar çalışmasının başladığı sırada, Dolmabahçe Sarayı'nın mimarı Garabet Balyan'ın kayıp mezartaşının Kartal'da İstanbul Belediyesi'ne ait bir inşaat şantiyesinde bulunduğunu...

Anıt mezarın tasarımını yapan Tavit Aynalı, bu eserde Balyanların Beşiktaş'ta inşa ettikleri ve iki yıl önce restore edilen Surp Asdvadzadzin Kilisesi'nin sunak bölümünden "alıntı" yaptığını söylüyor ve bunu şöyle açıklıyor: "Balyanların kendilerine yakışan bir yapı içinde olmasını istedim. O yapıda kutsal bir yer olmalı. Beşiktaş'taki kilisenin sunağı en güzel örneklerinden birisi. Burayı tasarlarken de oradan esinlendim. Onlardan bir alıntı yaptım, onları layık oldukları yere koymak istedim."

Anıtın üzerinde bir Ermeni Haçı ve bir tuğra göze çarpıyor hemen. İkisinin bulunduğu yapılarla rastlamak pek kolay değil ne de olsa...

100'DEN FAZLA ESERİN MİMARİ

Yapının mimarı Kevork Özkaragöz bunla sembollerin ne ifade ettiğini anlatıyor: "Buradaki tuğra Abdülmecit tuğrasıdır. Bu Dolmabahçe Sarayı'nın kapısının üstünden alınan tuğradır. Altında verdikleri 150 eserden 40'ını seçerek yazdık. Burada da bir çeşitlilik gözettik" diyor.

Zira Balyan ailesinin 18 ve 19. yüzyıla yayılan eserlerinin arasında hastaneler de var, su kemerleri de, askeri kışla da, camii de kilise de...

Tavit Aynalı Balyan ailesinin Osmanlı tarihinde kapladığı büyük yeri şu cümlelerle özetliyor: "Osmanlı 600 yıl, Balyanlar bunun 200 yılında var."

(Soldan sağa) Rengin Arslan, Kevork Özkaragöz, Tavit Aynalı ve Hraç Kırmızıyan

BALYANLAR NEDEN ÖNEMLİ?

Peki Balyanlar imparatorluğun hassa mimarları olmalarının yanı sıra, sanat tarihi açısından, mimari açıdan neden önemli?

Kevork Özkaragöz bunu bir sentez ile açıklıyor: "Osmanlı'nın klasik dönemi mimarlığı ile Batı ile Türk mimarlık sanatının unsurlarını harmanlayarak ortaya koymayı başarıyorlar. Bana göre Türk Barok'u denilen eklektik eserleri veriyorlar" diyor.

Ermeni Sanat Tarihi'nin önde gelen uzmanlarından Dr. Elmon Hançer ise ailenin hem alaylı hem de bu kadar yetkin oluşlarına dikkat çekiyor. Aynı zamanda dededen toruna aktarılan bu işin okulunun okunması için Fransa'ya gönderilen yeni kuşakları anlatıyor. "Balyanlar bir batılılaşma döneminde dışarı açılıyorlar. Batı kültürünü geleneksel formlar içinde uygulamışlar. Batılılar geldiklerinde, bu yapıları gördüklerinde kendilerinde çok şey buluyorlar. Bir Gotik'i, bir Rönesans sanatını buluyorlar" diyor.

İstanbul'un orta yerinde Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan bu Ermeni mezarlığın bir köşesinde artık bu sanatı İstanbul'un en güzel yerlerine işleyen mimar ailenin, burada yaşayıp öldüğünü mimleyecek bir anıt mezar var.

PROJEDE KİMLERİN EMEĞİ GEÇTİ?

En azından artık onların İtalyan Balyaniler değil, Kayserili Ermeni Balyanlar olduğunu sadece kitaplara değil, sanatlarını icra ettikleri toprağa kazıyacak bir anıt var.

Kardeşiyle birlikte koyuldukları, ön ayak oldukları, hayata geçirilmesini sağladıkları bu anıt mezarın önünde en son şunları söylüyor Hraç Kırmızıyan, "Şahsım namına mutluyum ama en çok toplum adına gurur duyuyorum. Herkesin görebileceği bir şey olacak. En büyük memnuniyet bunu paylaşmak."